

MAT Á UMHVERFISÁHRIFUM

NÍÐURSTÖÐUR FRUMATHUGUNAR OG ÚRSKURÐUR SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS UM VATNSHAMRALEIÐ / BORGARFJARÐARBRAUT ANDAKÍLSÁ - HNAKKATJARNARLÆKUR

1. INNGANGUR

Skipulagsstjóri ríkisins hefur fengið til frumathugunar lagningu nýs vegar, Vatnshamraleiðar, ásamt endurbyggingu hluta Borgarfjarðarbrautar, samkvæmt lögum nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum.

Framkvæmdaraðili: Vegagerðin.

Framkvæmd kynnt í frummatsskýrslu: Lagning 11,4 km langs vegar frá Andakílsá, á Hvítárvallavegi, nr. 53, að Hnakkatjarnarlæk á Borgarfjarðarbraut, nr. 50. Lagður verður nýr vegur frá Andakílsá að Hesti og þaðan verður Borgarfjarðarbraut endurbætt að Hnakkatjarnarlæk. Byggt verður ný tvíbreið brú yfir Grímsá ofan við núverandi brú.

Markmið framkvæmdar: Að bæta samgöngur og auka umferðaröryggi í uppsveitum Borgarfjarðar.

Frumathugun: Þann 17. mars 1999 tilkynnti Vegagerðin framkvæmdina til Skipulagsstofnunar. Framkvæmdin var auglýst opinberlega þann 26. mars 1999 í Lögbirtingablaðinu og Morgunblaðinu og þann 25. mars 1999 í Skessuhorni. Frummatsskýrsla lá frammi til kynningar frá 26. mars til 30. apríl 1999 á skrifstofu Borgarfjarðarsveitar, í Þjóðarþókhöðunni og hjá Skipulagsstofnun í Reykjavík. Tvær athugasemdir bárust á kynningartíma. Leitað var umsagnar Borgarfjarðarsveitar, Náttúruverndar ríkisins, Hollustuverndar ríkisins og Heilbrigðiseftirlits Vesturlands. Framkvæmdin var kynnt veiðimálastjóra og Þjóðminjasafni Íslands.

Gögn lögð fram við frumathugun:

Frummatsskýrsla: Vatnshamraleið / Borgarfjarðarbraut, Andakílsá – Hnakkatjarnarlækur. Mat á umhverfisáhrifum. Frummatsskýrsla. Sigurbjörg Ósk Áskeldsdóttir, mars 1999.

Önnur gögn:

Svör framkvæmdaraðila við umsögnum, athugasemdum og fyrirspurnum Skipulagsstofnunar, dags. 5. og 10. maí 1999.

Þóra Vala Haraldsdóttir. Borgarfjarðarbraut – umferðarhávaði. Vegagerðin, maí 1999.

Bréf umhverfisráðuneytisins, dags. 19. maí 1999 til Skipulagsstofnunar um endurheimt votlendis.

2. UMSAGNIR

Leitað var umsagnar **Borgarfjarðarsveitar** með bréfi, dags. 19. mars 1999 og barst umsögn með bréfi, dags. 19. apríl 1999. Þar segir m.a.:

„Hreppsnefnd Borgarfjarðarsveitar (83510) hefur kynnt sér frummatsskýrslu Vegagerðarinnar vegna vegagerðar milli Andakílsár og Hnakkatjarnarlækjar og telur að skýrslan geri nægjanlega grein fyrir umhverfisáhrifum framkvæmdarinnar.“

Leitað var umsagnar **Náttúruverndar ríkisins** með bréfi, dags. 19. mars 1999 og barst umsögn með bréfi, dags. 13. apríl 1999. Þar segir m.a.:

„Samkvæmt tillögu frummatsskýrslu liggur nýr vegur, Vatnshamraleið, um öröskuð mýrlendi, smá og stór holt, mela, móa og tún. Þetta eru að hluta til náttúruleg landsvæði sem eru verðmæti sem slík og vert að halda röskun á slíkum svæðum í lágmarki.[...]

Þrátt fyrir áætlanir um að byggja veg sem fljótandi púða yfir mýrlendið hefur ekki verið sýnt fram á með óyggjandi hætti að slíkur vegur hafi ekki neikvæð áhrif á votlendi. Þar fyrir utan spillist a.m.k. það votlendi sem vegurinn sjálfur liggur á. Að mati Náttúruverndar ríkisins er æskilegt að hlífa mýrum við framræslu svo sem kostur er og vernda þau votlendi sem enn eru heilleg. [...] Einnig má benda á að samkvæmt nýjum lögum um náttúruvernd, nr. 44/1999 sem taka gildi 1. júlí næstkomandi, njóta vissar landslagsgerðir sérstakrar verndar og skal forðast röskun þeirra eins og kostur er. Ein af þessum landslagsgerðum eru mýrar sem eru stærri en 3 hektarar. [...]

Tryggja þarf að gamla brúin [yfir Grímsá] verði fjarlægð og að hitaveituleiðslan verði felld inn í nýja brú til þess að sjónræn áhrif verði sem minnst. Mikilvægt er að huga að bílastæðum eða útskotum svo að ferðamenn og útivistariðkendir eigi greiðan aðgang að ánni án þess að hætta skapist af.

Samkvæmt frummatsskýrslu er fyrirhugað að taka efni úr melahjöllum við mynni Skorradals í Fossamelum og við mynni Lundareykjadals við Mávahlíð. [...] Stofnunin setur þó það skilyrði að haft verði samráð við eftirlitsráðgjafa Náttúruverndar ríkisins á Vesturlandi um efnistöku, þ.m.t. afmörkun og frágang svæðanna. Náttúruvernd ríkisins tekur undir þau sjónarmið skýrsluhöfundar að við sáningu og frágang efnistökuverða verði tekið mið af nánasta umhverfi þeirra.

Náttúruvernd ríkisins telur þá tillögu sem kemur fram í frummatsskýrslu að gera tvo aðgreinda vegkafla af Vatnshamravegi 510 að göngu- og reiðleiðum ekki álitlega. Leiðir ætlaðar til gönguferða eða útreiða verða að vera samfelldar til þess að þær þjóni tilgangi sínum. Náttúruvernd ríkisins telur því að ef af lagningu Vatnshamraleiðar verður, skuli Vatnshamravegur annað hvort vera áfram vegur eða að öðrum kosti fjarlægður.

Mikilvægt er að tekið sé tillit til ábendinga Fornleifastofnunar Íslands varðandi varðveislu gamalla reiðleiða og gatna, stekk við Stekkjamót og vörðuna Strák. [...] Efnistaka mun breyta ásýnd landsins til frambúðar og ósnortið og eða lítt snortið land sem að hluta til er óspillt mýrlendi mun raskast. Náttúruvernd ríkisins setur því fram kröfur um mótvægisáðgerðir til þess að draga úr hinum neikvæðu umhverfisáhrifum framkvæmdarinnar.

Náttúruvernd ríkisins setur fram þá kröfu að rannsökuð verði áhrif vega sem eru byggðir sem fljótandi púði yfir votlendi á vatnafar mýra. Aðstæður til umhverfissvöktunar eru ákjósanlegar þar sem landbúnaðarháskólinn á Hvanneyri er skammt frá. Auk þess sparast töluvert fjármagn við að velja Vatnshamraleið til vegagerðar frekar en Hvítárvallaleið sem þó er æskilegri framkvæmd út frá sjónarmiðum náttúruverndar. Hluta af þeim fjármunum mætti nota til að kosta verkefnið.

Hjá umhverfisráðuneytinu hefur verið mótuð sú stefna að endurheimta skuli votlendi sem er a.m.k. til jafns að flatarmáli við það landssvæði sem spillist við byggingu vega. Náttúruvernd ríkisins vill leggja áherslu á að við lagningu Vatnshamraleiðar raskast ekki aðeins það land sem vegurinn sjálfur liggur um heldur skerast í sundur landslagseiningar. Stofnunin telur að það votlendi sem skuli endurheimt skuli vera a.m.k. jafn stórt því óraskaða mýrlendi sem skerst í sundur af veginum. Í Borgarfirði er mikið af framræstum mýrum sem ekki hafa verið nýttar undanfarin ár og því af nógu að taka við val á svæði til slíkra aðgerða.

Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemd við vegagerð um Vatnshamraleið ef fyrrnefnd skilyrði eru uppfyllt og haft verður samráð við eftirlitsráðgjafa Náttúruverndar ríkisins á Vesturlandi um framkvæmdina.“

Leitað var umsagnar **Hollustuverndar ríkisins** með bréfi, dags. 19. mars 1999 og barst umsögn með bréfi, dags. 26. apríl 1999. Þar segir m.a.:

„Vegna frummats á umhverfisáhrifum þessarar framkvæmdar vill Hollustuvernd ríkisins benda á þrjú atriði.

Í fyrsta lagi vatnsból Hvanneyrar, sbr. Fylgiskjal 12 í skýrslunni. Við umgengni við vatnsból þarf að gæta ýtrustu varúðar. Við framkvæmdir er eðlilegt að náðið samráð sé haft við viðkomandi heilbrigðisfulltrúa.

Í öðru lagi er því haldið fram að rykmengun muni hverfa með öllu eftir að framkvæmdum líkur. Það er ekki rétt. Rykmengun frá veginum mun minnka mjög mikið, en mun ekki hverfa.

Í þriðja lagi vill Hollustuvernd ríkisins benda á umfjöllun um hávaða. Umfang umfjöllunar er hæfilegt, að undanskildu því að ekkert er minnst á sumarhús og fyrirhugað sumarhúsaahverfi í landi Vatnshamars sbr. Fylgiskjal 13. Umfjöllunin byggir hins vegar á enskri formúlu sem reikna L_{10} , en ekki á norræna reiknilíkaninu og útreikningi á L_{eq} , sem viðmiðunarmörk byggjast á. Jafnframt er miðað við að hljóðstig lækki um 6 dBA með tvöföldun í fjarlægð frá uppsprettu. Það er rétt ef reiknað er hámarkshljóðstig og jafngildishljóðstig frá punktuppsprettum, en ekki fyrir jafngildishljóðstig frá línulegri uppsprettu eins og vegi. Þar reiknast jafngildishljóðstig niður um 3 dBA fyrir tvöföldun í fjarlægð. Þetta mat þyrfti því að endurskoða.“

Leitað var umsagnar **Heilbrigðiseftirlits Vesturlands** með bréfi, dags. 19. mars 1999 og barst umsögn með bréfi, dags. 19. apríl 1999. Þar segir m.a.:

„Heilbrigðiseftirlitið gerir fyrir sitt leyti ekki athugasemdir við vegstæði en vill þó benda á tvö atriði:

1. Ef til deiliskipulags á sumarhúsabyggð í landi Vatnshamra kemur, eins og gefið er í skyn hjá eigendum jarðarinnar, verði tekið tillit til hávaðamarka frá þjóðvegi í samræmi við viðauka 5 í mengunarvarnareglugerð.

2. Vatnsból Hvanneyringa og nokkurra lögbýla í hreppnum er staðsett á Fossamelum. Ekki verður annað séð en ætlunin sé að notast við námusvæði sem nær inn fyrir grannsvæði vatnsverndarsvæðis sbr. fylgiskjal 12 í frummatsgögnunum.

Verndarsvæði vatnsbólans hefur ekki verið afmarkað sbr. III. kafla og viðauka 4 reglugerðar nr. 319/1995 um neysluvatn.

Því vill Heilbrigðiseftirlitið vara við malartekju úr umræddri malarnámu án undangenginnar rannsóknar á svæðinu.“

3. ATHUGASEMDIR

Athugasemd barst frá **Auði Pétursdóttur og Jóni Sigvaldasyni**, eigendum Ausu í Andakíl, dags. 29. apríl 1999. Þar kemur m.a. fram:

„Samkvæmt frummatsskýrslu um mat á umhverfisáhrifum Vatnshamraleiðar / Borgarfjarðarbrautar, frá Andakílsá að Hnakkatjarnarlæk, er gert ráð fyrir nýjum vegtengingum á Skorradalsveg nr. 508 við stöð 9289 og Hvítárvallaveg við stöð 9400.

Með því að hafa vegtengingu við Skorradalsveg nr. 508 við stöð 9280, er verið að kljúfa land Ausu í mjög litlar einingar sem illnytjanlegar verða. Landstærð Ausu er um 147 ha, og með þessum áformuðu veglínunum, er verið að kljúfa jörðina í 4 einingar og af þeim væru 3 þeirra litlar og erfitt að nytja.

Þótt við höfum áður lýst okkur hlynnt vegtengingu við Vatnshamraleið, þá átti það við tengingu hans við Hvítárvallaveg. Í kynningu á hvernig Vatnshamraleið tengdist Skorradalsvegi, var jafnvel miðað við að leggja af veginn við Vatnshamravirki að stöð 9280 og tókum við því ekki tillit til þeirrar tengingar í bréfi okkar dags. 24. september 1998.

Það er því tillaga okkar að Skorradalsvegur beygi til norðurs við Vatnshamravirki og fylgi af stað núverandi vegarstæði um Bæjarholt og tengdist Vatnshamraleið nálægt stöð 10000 eða þar um bil. Þetta myndi auðvelda skynsama landnýtingu jarðar okkar.“

Athugasemd barst frá **Gerði K. Guðnadóttur og Sveini Hallgrímssyni**, eigendum Vatnshamra í Andakíl, dags 29. apríl 1999. Þar kemur m.a. fram:

„1. Vegna mikillar umferðar hesta í landi Vatnshamra og nágrennis er mjög mikilvægt að allar reiðleiðir verði sem greiðastar, bæði meðfram nýjum vegi og að gamlar reiðleiðir haldist.

- Mikilvægt er að gamli vegurinn, Vatnshamravegurinn, haldist þar sem nýi vegurinn fer ekki í sama far. Bent skal á að algengt er að nemendur Bændaskólans ríði Vatnshamrahringinn; Hvanneyri – Hvítárvellir – Heggstaðir – Vatnshamrar – Ausa - Hvanneyri.
- Skapa verður greiða reiðleið meðfram nýja veginum og leið yfir hann þar sem vel sést til allra átta.

Bent skal á að síðari hluta vetrar eru oft um 20 – 40 manns á hestbaki á venjulegum dögum. Um helgar er umferðin mun meiri.

2. Vegna fyrirhugaðra sumarhúsa vestan í Tíðarmel er nauðsynlegt að vegurinn færist af Tíðarmel, til suðurs, út í mýrardragið sunnan við melinn. Ástæður þessa eru m.a.:

- Mikil hættu er á hljóðmengun í sumarbústöðum norð-vestan í melnum, e.t.v. svo að ekki verður hægt að reisa þá þar.
- Hætt er við meiri sjónmengun, bæði í væntanlegum sumarbústöðum og heim að Vatnshömrum. Þá skal minnt á að sumarhús er norðan Tíðarmelar.

3. Austan núverandi vegar, í beinu framhaldi af Tíðarmel, fer vegurinn utan í holti sem okkur er annt um. Æskilegt væri að vegurinn færi sunnar, færi út í mýrina en ekki utan í holtinu. Í mýri þessari eru mógrafir sem vegurinn má að meinalausu fara yfir.

4. Eins og áður getur eru öll kort fremur ónákvæm. Við áskiljum okkur því rétt til frekari athugasemda þegar nákvæmari staðsetning vegarins liggur fyrir.

5. Svo virðist sem ætlunin sé að leggja veginn austan Tíðarmels yfir mýri án þess að hafa ræsi undir veginn. Þetta gæti leitt til að landið blotnaði verulega og yrði ónýtanlegt til beitar. Við teljum því rétt að gert yrði ráð fyrir ræsi til að fyrirbyggja uppistöðuvatn við hlið vegarins. Benda má á að reiðvegur í slíkri bleytu yrði ónothæfur.“

4. UMHVERFISÁHRIF VATNSHAMRALEIÐAR / BORGAR-FJARÐABRAUTAR

4.1 FYRIRHUGUÐ FRAMKVÆMD

Í frummatsskýrslu er kynnt lagning nýs vegar, Vatnshamraleiðar, og endurbygging á hluta Borgarfjarðarbrautar nr. 50 alls 11,4 km vegkafla í Borgarfjarðarsveit. Vegurinn verður lagður bundnu slitlagi og er liður í lagningu hringvegar um innsveitir Borgarfjarðar. Byggð verður ný tvíbreið brú yfir Grímsá. Gert er ráð fyrir að framkvæmdir hefjist síðla árs 1999 og verði lokið árið 2002.

4.1.1 Lega vegar

Ný veglína verður lögð frá Hvítárvallavegi við Andakílsá að gatnamótum Uxahryggjavegar og Borgarfjarðarbrautar. Þaðan verður Borgarfjarðarbraut endurbyggð að Hnakkatjarnarlæk.

Fyrirhugaður vegur mun fylgja núverandi veglínu á 4,9 km kafla. Lagðir verða tveir 350 m langir safnvegir en eftir þeim verður ekið að Vatnshömrum, Kvígsstöðum og Heggstöðum. Gerðar verða nýjar vegtengingar Vatnshamraleiðar við Skorradalsveg, Hvítárvallaveg og Uxahryggjaveg. Jafnframt verða endurbættar vegtengingar á vegamótum við Uxahryggjaveg og Lundarreykjadalveg. Skorradalsvegur verður endurbættur við Fossamela.

4.1.2 Efnistaka

Samkvæmt frummatsskýrslu er heildarefnisþörf áætluð um 230.000 m³. Gert er ráð fyrir að 27.000 m³ efnis verði teknir úr skeringum en megin efnistaka er úr tveimur námum, Fossamelum við Skorradalsveg og Mávahlíðarmelum við Uxahryggjaveg.

Fossamelar hafa áður verið nýttir til malarnáms og er stór náma sunnan vegar. Fyrirhuguð náma í Mávahlíðamelum liggur 500 m vestan við núverandi námusvæði.

4.1.3 Aðrir kostir

Samkvæmt frummatsskýrslu voru bornir saman þrír kostir þ.e. Vatnshamraleið, sem er valkostur Vegagerðarinnar, Hvítárvallaleið og Vatnshamraleið um Kastala.

Samkvæmt frummatsskýrslu er ekki afgerandi munur á gæðum veglína en beygjur eru krappari og vegsýn verri á Hvítárvallaleið en Vatnshamraleið, en vegsýn er ráðandi áhættuþáttur við framúrakstur. Endurbygging Hvítárvallaleiðar er 22 millj.kr. dýrari og 3,5 km lengri en Vatnshamraleið. Ný veglína Vatnshamraleiðar liggur utan eldra vegstæðis á um 6 km löngum kafla, en Hvítárvallaleið á um 2,8 km. Á Hvítárvallaleið er ekki farið yfir óraskað votlendi en á Vatnshamraleið á um 1 km kafla. Vegur um gróið óræktað land yrði á um 1,2 km kafla á Hvítárvallaleið í stað 5 km á Vatnshamraleið og yfir tún á 1,4 km kafla á Hvítárvallaleið í stað 0,1 km á Vatnshamraleið.

Samkvæmt frummatsskýrslu hefur Vatnshamraleið um Kastala og Grænulág í för með sér minni skerðingu votlendis en Vatnshamraleið en aftur á móti miklar bergskeringar og fyllingar í Grænulág. Sjónræn áhrif bergskeringa í Kastalanum yrðu umtalsverðar þar sem Kastalinn stendur hátt í landinu. Jarðrask yrði því töluvert meira á leiðinni um Kastala en á fyrirhugaðri Vatnshamraleið.

Betri vegsýn, minni slyshætta, stytting leiðar um 3,5 km, minni loftmengun og ódýrari framkvæmd vóg þungt við val Vegagerðarinnar á Vatnshamraleið.

4.2 ÁHRIF Á MENN OG SAMFÉLAG

4.2.1 Vatnsból

Vatnsból Vatnsveitu Andakíls er við efnistökusvæðið í Fossamelum. Í frummatsskýrslu kemur fram að samkvæmt úttekt Orkustofnunar¹ stafi vatnsbólínu lítil ógn af fyrirhugaðri vegagerð og malartekju. Vegagerðin mun taka tillit til athugasemda Orkustofnunar varðandi efnistöku í Fossamelum og haft verður fullt samráð við heilbrigðisfulltrúa sveitarfélagsins áður en framkvæmdir hefjast.

Í greinargerð Orkustofnunar¹ kemur fram að áður en endanlega verði gengið frá tillögu um verndarsvæði vatnsbólins, þurfi að skoða svæðið á öðrum árstíma. Malarnámið verður mjög nálægt brunnsvæðinu og hugsanlega skarar námusvæðið grannsvæðið lítillaga. Talið er að vatnsbólínu stafi lítil hætta af fyrirætlaðri vegagerð og malartekju sé fullrar varúðar gætt og vélar ekki láttnar standa í námunni að óþörfu.

Heilbrigðisfulltrúi Vesturlands bendir á að verndarsvæði vatnsbólins hafi ekki verið afmarkað skv. reglugerð um neysluvatn og varar Heilbrigðiseftirlitið við malartekju úr umræddri malarnámu án undangenginnar rannsóknar á svæðinu.

Í umsögn Hollustuverndar ríkisins kemur fram að í umgengni við vatnsból þurfi að gæta ýtrustu varúðar og hafa náíð samráð við hlutaðeigandi heilbrigðisfulltrúa.

Í svörum Vegagerðarinnar kemur fram að tekið verði að fullu til greina það sem fram kemur í reglugerð um neysluvatn. Þar kemur m.a. fram að hlutaðeigandi heilbrigðisnefnd ákvarði stærð, lögun og fjölda verndarsvæða vatnsbóla og að á grannsvæði vatnsbóla sé ekki heimilt að hafa birgðir af olú, bensíni eða skyldum efnem, vegsalti o.fl. og að yfirleitt öll starfsemi innan svæðisins skuli vera undir ströngu eftirliti. Fullt samráð verði haft við heilbrigðisfulltrúa sveitarfélagsins áður en framkvæmdir hefjast. Einnig kemur fram að fundist hefur annað vatnsból rétt ofan við núverandi vatnsból í Fossamelum og álitlegt sé að tengja vatnsveitu Andakíls við það meðan á framkvæmdum stendur í Fossamelum, það muni auka svigrúm Vegagerðarinnar í Fossamelum.

4.2.2 Hljóðvist

Samkvæmt frummatsskýrslu hefur bættur vegur í för með sér aukna umferð og mun umferðargnýr aukast á Vatnshömrum og Kvígsstöðum vegna tilkomu Vatnshamraleiðar en verður innan marka mengunarvarnareglugerðar.

Hollustuvernd ríkisins bendir á að í umfjöllun um hávaða í frummatsskýrslu sé ekki minnst á sumarhús og fyrirhugað sumarhúshverfi í landi Vatnshamra og að í umfjölluninni sé ekki notuð sú reikniaðferð sem viðmiðunarmörk mengunarvarnareglugerðar byggir á. Mat á umferðarhávaða þurfi því að endurskoða.

Í nýjum útreikningum Vegagerðarinnar á umferðarhávaða² fyrir Vatnshamra, Kvígsstaði og Fossatún er bæði miðað við árdagsumferð, 130 bílar á dag, og sumardagsumferð, 210 bílar á dag. Niðurstöður sýna að jafngildishljóðstig fyrir

¹ Fylgiskjal 12 með frummatsskýrslu

² Þóra Vala Haraldsdóttir. Borgarfjarðarbraut – umferðarhávaði. Vegagerðin, maí 1999.

Kvígsstaði og Fossatún er 40 – 45 dB(A) ef miðað er við árdagsumferð en 42 – 47 dB(A) ef miðað er við sumardagsumferð. Viðmiðunargildi fyrir nýskipulag ef um íbúðarhúsnæði er að ræða er 55 dB(A) en 45 dB(A) í sumarhúsabyggð. Miðað við sumardagsumferð þarf fjarlægð sumarhúsa frá vegi að vera 150 m.

Ábúendur að Vatnshömrum¹ benda á að vegna fyrirhugaðra sumarhúsa vestan í Tíðarmel sé nauðsynlegt að færa veginn af Tíðarmel út í mýrardragið sunnan við melinn vegna hættu á hljóðmengun og sjónmengun.

Heilbrigðisfulltrúi Vesturlands bendir á að við gerð deiliskipulags sumarhúsabyggðar í landi Vatnshamra, verði tekið tillit til hávaðamarka frá þjóðvegi í samræmi við viðmiðunarmörk mengunarvarnareglugerðar.

4.2.3 Reiðleiðir og frágangur eldri vegar

Samkvæmt frummatsskýrslu mun núverandi Vatnshamravegur nýtast sem göngu- og reiðleið, að undanskildum þeim kafla sem fer undir nýjan veg.

Náttúruvernd ríkisins telur tillögu um að gera tvo aðgreinda vegkafla Vatnshamravegar að göngu- og reiðleiðum ekki álitlega. Leiðir ætlaðar til göngufarða eða útreiða verða að vera samfelldar til þess að þær þjóni tilgangi sínum. Verði af lagningu Vatnshamraleiðar skuli Vatnshamravegur annað hvort vera áfram vegur eða að öðrum kosti fjarlægður.

Ábúendur að Vatnshömrum benda á að vegna mikillar umferðar hesta í landi Vatnshamra og nágrennis sé mjög mikilvægt að allar reiðleiðir verði sem greiðastar, bæði meðfram nýjum vegi og að gamlar reiðleiðir sé haldið við. Mikilvægt sé að gamli Vatnshamravegurinn haldist.

Í svari Vegagerðarinnar kemur fram að valinn hafi verið sá kostur að gera núverandi Vatnshamraveg að reið- og gönguleið í stað þess að leggja sérstakan reiðveg meðfram Vatnshamraleið. Með því er rask á mýrlendi lágmarkað og bent er á að um sé að ræða sögulega leið.

4.2.4 Landnýting

Ábúendur að Vatnshömrum² og Kvígsstöðum³ benda á að vegurinn muni skera jarðir í tvennt og rýra nýtingarmöguleika jarðanna en leggjast ekki gegn framkvæmdinni. Ábúendur að Kvígsstöðum benda á að ekki er tekið tillit til skerðingar á túni og beitahólfi og líta ábúendur svo á að um þau atriði verði samið sérstaklega áður en til framkvæmdar kemur.

Landeigendur að Ausu⁴ benda á að jörðin verði klofin í litlar og illnyttjanlegar einingar en landstærð Ausu er um 147 ha. Vænta landeigendur þess að samið verði um mótvægisáðgerðir s.s. girðingar og undirgöng, sem auðveldi landnytjar á jörðinni.

Í svörum Vegagerðarinnar kemur fram að girt verði meðfram vegum og afkeyrslum að landsspildum Ausu og ákvarðanir um mótvægisáðgerðir verði teknar í samráði við landeigendur Ausu.

¹ Fylgiskjal 13 með frummatsskýrslu og athugasemd

² Fylgiskjal 13 með frummatsskýrslu

³ Fylgiskjal 9 með frummatsskýrslu

⁴ Athugasemd við frummatsskýrslu

4.2.5 Samgöngur og hættur

Í frummatsskýrslu kemur fram að á núverandi leið séu hættulegustu vegkaflarnir gatnamót, beygjur og blindhæðir. Fyrirhugaður vegur verður með minni bratta, mýkri beygjum og betri vegsýn en núverandi leið. Fyrirhugaður vegur verður breiðari og með bundnu slitlagi. Ný brú yfir Grímsá og tenging hennar verður í samræmi við hönnunarstaðla fyrir 90 km hraða á klst. Öryggi vegfarenda verður því stórlega aukið frá því sem nú er. Jafnframt kemur fram að ekki verður lengur ekið um hlað íbúðarhúsa að Heggstöðum.

Í frummatsskýrslu kemur fram að Borgarfjörður er eitt af snjóléttari svæðum landsins, en vegna staðhátta getur verið mikill skafrenningur. Á snjóavetrum eru holtin mikill farartálmi. Vegurinn verður hækkaður til að forðast snjóasöfnun og gera vetrarsamgöngur öruggari.

4.2.6 Brúargerð

Samkvæmt frummatsskýrslu verður byggð tvíbreið brú yfir Grímsá. Brúin verður hærri og lengri en núverandi brú en virkt vatnsop verður það sama. Ný brú og fylling mun ekki breyta ríkjandi aðstæðum varðandi vatnshraða og vatnshæð¹. Við hönnun brúar yfir Grímsá verður þess gætt að skerða ekki aðstæður veiðimanna við ána. Gönguleiðum með bökkum árinna verður haldið opnum. Vegna veiðimanna verður allri þungavinnu haldið í lágmarki við Grímsá frá seinni hluta júní og fram í miðjan ágúst.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins kemur fram að tryggja þarf að gamla brúin verði fjarlægð og að hitaveituleiðslan verði felld inn í nýja brú til þess að sjónræn áhrif verði sem minnst. Í frummatsskýrslu og svörum framkvæmdaraðila kemur fram að núverandi brú yfir Grímsá, ásamt stöplum verður fjarlægð. Jafnframt kemur fram að Hitaveitu Akraness og Borgarfjarðar verður boðið að leggja hitaveituleiðslu í nýja brú og haft verður samráð við hana á hönnunarstigi brúarinnar.

4.3 ÁHRIF Á MENNINGARMINJAR

Í frummatsskýrslu kemur fram að þjóðminjavörður samþykkir fyrirhugað vegarstæði verði tekið tillit til ábendinga sem fram koma í greinargerð Þjóðminjasafns Íslands². Þar er bent á að fara með gát við Stekkjarholt þannig að umhverfi stekksins haldist og séð verði til þess að varðan Strákur skerðist ekki. Vegurinn mun liggja þvert á gamla reiðgötu og ætti að gæta þess að skafa ekki meira af götunni en nauðsynlegt er. Jafnframt verði gerðar uppmælingar á götum, mógröfum, brúm, stekk og vörðum.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins er bent á mikilvægi þess að taka tillit til ábendinga Fornleifastofnunar Íslands varðandi varðveislu gamalla reiðleiða, gatna, stekks við Stekkjarmót og vörðunnar Stráks.

Í frummatsskýrslu og svörum Vegagerðarinnar kemur fram að framkvæmdaraðili mun fara eftir ábendingum þjóðminjavarðar.

¹ Fylgiskjal 15 með frummatsskýrslu

² Fylgiskjal 18 með frummatsskýrslu

ÁHRIF Á GRÓÐUR OG DÝRALÍF

4.4.1 Gróður

Í greinargerð Náttúrufræðistofnunar Íslands¹ og gróðurfarsúttekt með frummatsskýrslu² kemur fram að ekki fundust sjaldgæfar tegundir eða sérstæð gróðurlendi á lands- eða héraðsvísu. Í ofanefndum úttektum og í greinargerð eftirlitsmanns Náttúruverndar ríkisins³ er bent á að áhrif veglagningar yfir ósnortið land eru mikil. Óframræst mýrlendi af þessari gerð hafi minnkað mikið á síðustu áratugum og sé því full þörf á að skerða þessar mýrar sem minnst. Æskilegt sé að hlífa mýrunum við framræslu svo sem kostur er. Náttúrufræðistofnun leggur til að reynt verði að hlífa votlendinu í krikanum við Tíðarmel og einnig væri æskilegt að hliðra veginum sunnan og suðaustan Vatnshamra og norðanvert í Tjarnarflóa vestan Kvígsstaða.

Eftirlitsmaður Náttúruverndar ríkisins bendir á að athugun á að færa vegstæðið til norðurs og láta þar með ósnertan stóran hluta af óröskuðu mýrlendi hefði leitt í ljós að slíkt hefði í för með sér miklar sprengingar í klettana og háar vegfyllingar. Að athuguðu máli telur eftirlitsmaður að minni röskun lands verði með því að fylgja núverandi áætlun. Gert er ráð fyrir að vegurinn verði lagður fljótandi og ekki ræst fram með honum.

Í athugasemd landeigenda á Vatnshömrum er bent á nauðsyn þess að setja ræsi undir veginn austan Tíðarmels þannig að vatnsstaða í mýrinni breytist ekki.

Í frummatsskýrslu kemur fram að framkvæmdin mun takmarkast fyrst og fremst við vegstæðið sjálft, þannig að röskun á gróðurfari verði sem minnst. Veglínunni hefur verið hliðrað við Tíðarmel þannig að votlendissvæðinu er hlíft að mestu. Hliðrun á öðrum svæðum er talin valda mikilli umhverfisröskun í holtum norðan fyrirhugaðrar veglínu. Þar sem vegurinn mun fara yfir óraskað mýrlendi verður það ekki ræst fram, ekki grafnir vegskurðir, né annað jarðrask utan vegstæðis, en vegurinn þess í stað byggður sem fljótandi púði yfir votlendið. Við frágang vegarins verða sett ræsi þar sem búast má við rennandi vatni og að vatn geti safnast fyrir. Lífrænum jarðvegi verður haldið til haga til að þekja vegfláa.

Samkvæmt frummatsskýrslu er ekki talið að verðmætar gróðurlendur fari forgörðum á fyrirhuguðum námusvæðum við Fossamela og Mávahlíðarmela⁴.

Náttúruvernd ríkisins bendir á að í fylgiskjali með frummatsskýrslu⁵ komi fram að upprunalegar mýrar Borgarfjarðarsýslu voru um 240 km² áður en framræslutímabilið í íslenskum landbúnaði hófst en árið 1994 var ekki eftir nema níundi hluti þess. Þrátt fyrir áætlanir um að byggja fljótandi veg hafi ekki verið sýnt fram á með óyggjandi hætti að slíkur vegur hafi ekki neikvæð áhrif á votlendi. Rannsaka þurfi umhverfisáhrif fljótandi vega á votlendi.

Í svörum Vegagerðarinnar kemur fram að Vegagerðin er tilbúin til að beita sér fyrir að slíkar rannsóknir verði gerðar óski Náttúruvernd ríkisins þess.

¹ Fylgiskjal 10 með frummatsskýrslu

² Fylgiskjal 2 með frummatsskýrslu

³ Fylgiskjal 3 með frummatsskýrslu

⁴ Fylgiskjal 3 með frummatsskýrslu

⁵ Fylgiskjal 8 með frummatsskýrslu

Dá hefur umhverfisráðuneytið í bréfi til Skipulagsstofnunar, dags. 19. maí, lýst þeirri afstöðu sinni „að aðeins sé ásætlanlegt að gengið sé á votlendi við framkvæmdir að gerð sé krafa um endurheimt votlendis af svipaðri stærð sé þess nokkur kostur. Í slíkum tilvikum skuli gerð krafa um endurheimt votlendis sem næst því svæði sem um er að ræða.“

4.4.2 Dýralíf

Helstu varpfuglar við fyrirhugaða Vatnshamraleið eru mófuglar. Samanborið við aðra staði er þéttleiki hrossagauks í hærra lagi. Vitað er að blesgæsir hafa viðkomu í mýrunum milli Ausu og Vatnshamra vor og haust og svæðið, sérstaklega Hvanneyrarland, er mikilvægasti viðkomustaður grænlenka blesgæsastofnsins.

Í greinargerð um fuglalíf¹ er ekki lagst gegn fyrirhugaðri veglagningu, en mælt með því að veginum verði hliðrað fram hjá fyrrnefndum mýrum. Ekki verði grafnir vegskurðir og raskað votlendi við vegarstæðið verði endurheimt t.d. með því að ýta ofan í skurði í mýri og gömlum túnnum sunnan Kvígsstaða. Vinna við lagningu vegarins verði í lágmarki á varptíma, 15. maí – 1. júlí.

Í frummatsskýrslu kemur fram að jarðrask mun takmarkast fyrst og fremst við vegstæðið sjálft, þannig að röskun á lífríki verði sem minnst. Vegagerðin mun leggja áherslu á að verktaki sýni ýrtruðu aðgát við vinnu sína á varptíma.

Fyrirhugaður vegur mun liggja yfir Grímsá við Fossatún. Grímsá er ein aflahæsta veiðiá landsins. Í frummatsskýrslu kemur fram að við byggingu brúar yfir Grímsá verður gætt ýrtruðu varúðar til að raska ekki fiskgengd.

Veidimálastofnun² telur að almennt verði ekki séð að fyrirhuguð bygging nýrrar brúar geti haft neikvæð áhrif á fiskistofna Grímsár miðað við fyrirliggjandi upplýsingar. Lögð er áhersla á að tryggt verði óbreytt aðgengi að veiðistöðum og haft verði samráð við Veiðifélag Grímsár vegna tímasetningar á framkvæmdum.

4.5 ÁHRIF Á LANDSLAG OG JARÐMYNDANIR

Samkvæmt frummatsskýrslu verður meginefnistaka úr Mávahlíðarmelum og Fossamelum. Efnistökusvæði eru afmörkuð á loftmyndum með frummatsskýrslu.

Frambrún Mávahlíðarmela verður haldið óskertri. Byggður verður bráðabirgðavegur að námunni meðan á efnistöku stendur. Gengið verður frá efnistökuastað í Mávahlíðarmelum í samráði við landeigendur og fulltrúa Náttúruverndar ríkisins. Að efnistöku lokinni verður efnistöku í Fossamelum hætt, jafnað verður úr brúnum og sáð í landið.

Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemdir við fyrirhugaða efnistökuastaði þar sem þeir eru álitlegustu kostirnir. Haft verði samráð við eftirlitsráðgjafa hennar á Vesturlandi um efnistöku, þ.m.t. afmörkun og frágang svæðanna.

Í frummatsskýrslu kemur fram að við byggingu brúar yfir Grímsá verður lögð áhersla á góða umgengni og virðingu fyrir umhverfi árinna. Allt jarðrask í nágrenni Grímsár verður í lágmarki og reynt að fella fyllingu ofan brúarinnar inn í umhverfið eins og kostur er.

¹ Fylgiskjal 8 með frummatsskýrslu

² Fylgiskjal 17 með frummatsskýrslu

5. NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS

Í frummatsskýrslu er kynnt lagning nýs vegar, Vatnshamraleiðar, og endurbygging á hluta Borgarfjarðarbrautar nr. 50 alls 11,4 km vegkafla í Borgarfjarðarsveit. Vegurinn verður lagður bundnu slitlagi og er liður í lagningu hringvegar um innsveitir Borgarfjarðar. Byggð verður ný tvíbreið brú yfir Grímsá. Markmið framkvæmdarinnar er að bæta samgöngur og auka umferðaröryggi í uppsveitum Borgarfjarðar. Gert er ráð fyrir að framkvæmdir hefjist síðla árs 1999 og verði lokið árið 2002.

Vatnsból Hvanneyringa og nokkurra lögbýla er í næsta nágrenni við fyrirhugað efnistökusvæði á Fossamelum. Áður en framkvæmdir hefjast verði vatnsverndarsvæði vatnsbólsins afmarkað samkvæmt reglugerð um neysluvatn. Gerð verði áætlun um eftirlit með framkvæmdum og hún samþykkt af Heilbrigðiseftirliti Vesturlands. Ennfremur verði haft samráð við Náttúruvernd ríkisins um efnistöku og frágang efnistökusvæða.

Samkvæmt Svæðisskipulagi sveitarfélaga norðan Skarðsheiðar 1997 – 2017, liggur fyrirhugaður vegur á svæði sem er talið hafa sérstakt náttúruverndargildi og þar kemur fram að lagt hefur verið til að friðlýsa votlendið við Vatnshamravatn og nálæg svæði. Á því svæði verður vegurinn lagður yfir ósnortið votlendi á um 1 km löngum kafla en tilfærsla vegar úr votlendum upp í klapparholtin mun valda verulegri röskun á landi með miklum skeringum og fyllingum. Það er mat skipulagsstjóra ríkisins að ásættanlegt sé að leggja fljótandi veg yfir mýrlendið verði votlendið ekki ræst fram og sett verði ræsi til að viðhalda núverandi vatnsstöðu á svæðinu. Vegna gildis svæðisins fyrir fuglalíf verði framkvæmdum á votlendissvæðinu haldið í lágmarki á varptíma, 15. maí – 1. júlí.

Í ljósi afstöðu umhverfisráðuneytisins um endurheimt votlendis skal endurheimta votlendi sem verði álíka stórt og það svæði sem raskast vegna framkvæmdarinnar. Áætlun um endurheimt votlendis skal unnin í samráði við Náttúruvernd ríkisins.

Framkvæmdin mun kljúfa land nokkurra jarða í sveitarfélaginu. Við mótvægis- aðgerðir sem gripið verður til í samráði við landeigendur verði lögð áhersla á að lágmarka slyshættu vegna ferða búfænaðar milli beitarlanda.

Framkvæmdin eins og henni er lýst í frummatsskýrslu er ekki talin hafa veruleg áhrif á menningarminjar, vatnafar Grímsár eða aðstöðu veiðimanna.

Umrædd veglína frá Andakílsá að Hnakkatjarnarlæk er í samræmi við staðfest svæðisskipulag. Samkvæmt 27. gr. skipulags- og byggingarlaga nr. 73/1997 þarf að sækja um framkvæmdaleyfi til sveitarstjórnar Borgarfjarðarsveitar vegna framkvæmdarinnar.

Á grundvelli gagna framkvæmdaraðila lögðum fram við frumathugun, umsagna, athugasemda og svara framkvæmdaraðila við þeim er það mat skipulagsstjóra ríkisins að fyrirhuguð lagning Vatnshamraleiðar og endurbygging Borgarfjarðarbrautar muni ekki hafa í för með sér umtalsverð áhrif á umhverfi, náttúruauðlindir eða samfélag verði beitt þeim vinnureglum, varúðarráðstöfunum og mótvægisáðgerðum sem lagðar eru til í frummatsskýrslu, svörum framkvæmdaraðila og úrskurði þessum.

6. ÚRSKURÐARORÐ

Í samræmi við 8. grein laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 63/1993 hefur skipulagsstjóri ríkisins farið yfir þau gögn sem lögð voru fram af hálfu framkvæmdaraðila við tilkynningu ásamt umsögnum, athugasemdum og svörum framkvæmdaraðila við þeim.

Með vísun til niðurstöðu skipulagsstjóra ríkisins sem gerð er grein fyrir í 5. kafla þessa úrskurðar er fallist á fyrirhugaða lagningu Vatnshamraleiðar og endurbætur Borgarfjarðarbrautar, eins og henni er lýst í framlagðri frummatsskýrslu og svörum framkvæmdaraðila, með eftirfarandi skilyrðum:

1. Áður en framkvæmdir hefjast skal vatnsverndarsvæði vatnsbólsins í Fossamelum afmarkað samkvæmt reglugerð um neysluvatn. Gera skal áætlun um eftirlit með framkvæmdum og hún samþykkt af Heilbrigðiseftirliti Vesturlands. Haft skal samráð við Náttúruvernd ríkisins um efnistöku og frágang efnistökusvæða.
2. Endurheimta skal álíka stórt votlendi og raskast vegna framkvæmdarinnar. Samráð verði haft við Náttúruvernd ríkisins við gerð áætlunar um endurheimt votlendis.

7. KÆRUFRESTUR

Samkvæmt 14. grein laga nr. 63/1993 má kæra úrskurð skipulagsstjóra ríkisins til umhverfisráðherra. Kærufrestur er til 30. júní 1999.

Reykjavík, 21. maí 1999

Stefán Thors

Hólmfríður Sigurðardóttir